

# Traductors, editors i lectors

Ramon Balasch

Miquel DescLOT

Jordi Llavina



---

## Resum

En la taula rodona de les VII Jornades sobre Traducció i Literatura, dedicades a «Els Llibres del Mall (1973-1988)». Un catàleg de poesia amb mires europees», hi van participar l'editor Ramon Balasch, el traductor Miquel DescLOT i el crític literari Jordi Llavina. Mentre que Balasch i DescLOT, com a fundadors, van relatar-ne els orígens i van presentar-ne un balanç personal, Llavina va fer-ne una lectura crítica. El diàleg entre tots tres va oferir un panorama complet sobre la significació d'una editorial renovadora, que formà diferents generacions de lectors i poetes.

**Paraules clau:** història editorial; traducció; poesia; Llibres del Mall.

---

## Abstract. *Translators, publishers and readers*

In the VII *Jornades sobre Traducció i Literatura* focused on *Els llibres del Mall (1973-1988)*. *Un catàleg de poesia amb mires europees*, the series editor Ramon Balasch, translator Miquel DescLOT and literary critic Jordi Llavina took part in a panel discussion. Balasch and DescLOT, as founder members of the series, talked about its origins and gave their personal appraisal and Llavina made a critical reading of the series. Their dialogue offered a full idea of the relevance of the innovative publishing, key to different generations of readers and poets.

**Keywords:** editorial history; translation; poetry; Els Llibres del Mall.

---

## Sumari

«Llibres del Mall», quaranta-tres anys  
després (1973-2016) (Ramon Balasch)  
Els «llibres del Mall» (Miquel DescLOT)

Intento formular la meva experiència  
de «Llibres del Mall» (Jordi Llavina)

## «Llibres del Mall», quaranta-tres anys després (1973-2016)

Ramon Balasch

Haig de començar pel començament donant les gràcies. *Ars longa, vita brevis*. Primer als poetes convocats. *Ira és trista passió. Cançons de Petrarca. La matèria del temps. El matí de la mort*. Tot seguit, als organitzadors. A Mireia Sopena, que, amb la complicitat de Consol Farràs, em va convocar a aquestes jornades. A tot l'equip i a Teresa Iribarren i Maria Dasca, entre tants d'altres, amb Joaquim Sala-Sanahuja al fons.

El dia 1 de gener de 1988 va néixer la meua filla Milena. Cada cap d'any celebro el seu aniversari i la meua mort civil. Va ser kafkià. I no me'n queixo. Darrere el nom de cada fill hi ha una evocació vital: Milena Jesenskà i Kafka, els Borja, el fil d'Ariadna i la Julieta de Shakespeare i la *Giulietta degli Spiriti*.

He envestit això que se'n diu la vida com els fets m'ho han permès. I m'hi he entretingut força. Cada dia és un port nou encara ara. I només això ja em sembla un privilegi.

El que ha estat de mi no crec que tingui el més mínim interès per a ningú. He intentat, això sí, ser útil als meus tant com he pogut. I no en el camp de la República de les Lletres.

De fet, per fugir de tot això i cenyir-me a una cosa concreta, per fer un mínim examen de consciència sobre objectius assolits, he decidit llegir el text inicial que acompanyava el tríptic de subscripció de la nova col·lecció «Llibres del Mall», que he trobat remenant papers per passar als organitzadors, i que comentaré tot seguit.

### *Per què una nova col·lecció?*

La idea d'aquesta col·lecció sorgí de la voluntat de donar una resposta a determinades deficiències del panorama editorial català: la desaparició, l'avortament de diverses temptatives, la vida letàrgica de les col·leccions del país, la porta tancada a noves vocacions i provatures, etc.

Per això, aquesta nova col·lecció es proposa d'ampliar la base de la poesia catalana —lectors i escriptors— i de cobrir els buits més assenyalats, com són ara l'experimentació i la traducció de textos estrangers.

Per tal d'aconseguir que aquesta iniciativa tingui una llarga durada, cal assegurar-ne la difusió i el suport entre el públic interessat. Aquest públic existeix i la subscripció li facilitarà l'adquisició de les obres que vagin apareixent.

Amb una periodicitat inicial de sis volums l'any, i a preus populars, Llibres del Mall pretén d'oferir un contacte directe amb les obres que han de confirmar l'esforç creatiu de la poesia catalana i l'avinentsa de poder recolzar i refermar nous valors.

Primers volums de la col·lecció:

1. Ramon Balasch, *Rovell de mala plata*
2. Xavier Bru de Sala, *Les elegies del marrec*

3. Miquel de Palol, *Delta*
4. A. Tàpies-Barba, *Siboc*

En preparació:

Obres originals de Josep Albertí, M. Mercè Marçal, Carles Camps, Santiago Pau, Josep Lluís Bonet, Joan Navarro, Salvador Jàfer, Jordi Rams, Antoni Munné.

Jaume Riera i Sans, *Cants de noces dels jueus catalans*

M. Mercè Marçal, *Lírics grecs arcaics. L'elegia*

Joan Alberich, *El bhagavadgita*

Georg Trakl, *Poesies*, trad. d'Esteve Ribella

Hölderlin, *Les grans elegies*, trad. de Ramon Balasch

Saint-John Perse, *Elogis*, trad. de Xavier Bru de Sala

John Keats, *Antologia poètica*, trad. de Gemma d'Ermengol

Iannis Ritsos, *Antologia*, trad. d'Alexis E. Solà

Novalis, *Himnes a la nit*, trad. d'A. Tàpies-Barba

En el primer paràgraf del text es parla de quatre deficiències del panorama editorial (se sobreentén literari) català: 1) desaparició o avortament d'iniciatives, 2) vida letàrgica de les col·leccions, 3) porta tancada a noves vocacions, 4) porta tancada a noves provatures.

En el segon paràgraf, es parla d'ampliar la base —lectors i escriptors— i de cobrir els buits de l'experimentació i de la traducció. Del primer punt —l'ampliació de la base—hi ha bastants fets objectius que van coincidir a fer-lo realitat, si més no en part. Del segon punt, de l'experimentació, poca cosa, malgrat l'esforç que van comportar publicar poesia visual, els putxinel·lis Claca, l'edició popular de *Novel·la* de Brossa i Tàpies, *Accions musicals* de Brossa i Mestres Quadreny, i d'altres. De la traducció, aquestes jornades en faran un estat de la qüestió.

El tercer paràgraf apunta directament a les dificultats de la difusió de la poesia. I ara no hi entraré.

El quart paràgraf es refereix a la periodicitat de publicació i al contacte directe amb el públic. Vam fer el Quixot arreu dels Països Catalans i els resultats van ser bastant notoris. Amb danys col·laterals inclosos.

A continuació vénen els poetes joves. Dels nou noms esmentats, només dos no hi van publicar: Josep Lluís Bonet i Jordi Rams. Tinc la sensació que cap dels dos no ha publicat poesia mai. El primer era un poeta valencià d'una gran vàlua que es va dissoldre en l'anonimat. El segon treballava, si més no fins fa poc, en el sector de la distribució editorial i ha traduït poesia. A mi em va ajudar molt. I aquí el meu agraïment.

Aquesta llista l'encapçalava un poeta mallorquí, Josep Albertí, i hi havia tres poetes valencians (Bonet, Navarro, Jàfer). A la llista dels volums publicats que sol anar a les pàgines finals de cada llibre, hi apareix de seguida Isidor Marí, d'Eivissa, i Alfred Sargatal, que, al capdavant, tampoc no hi van publicar. Si més no, amb obra de creació pròpia. Sargatal va ser un gran traductor de Gérard de Nerval i de Saint-John Perse, com es veurà. I també, el 1974 mateix, ja hi apareix el nom de Miquel Martí i Pol.

Dels nou títols de traduccions anunciades al tríptic de llançament de la col·lecció, només se'n van publicar dos: *Cants de noces dels jueus catalans* i *Himnes a la nit*. Se'n van arribar a publicar de dos autors més, Saint-John Perse i John Keats, però amb altres traductors i altres títols.

A les llistes del final del llibre aviat hi apareix Mallarmé, traducció de Marçal Olària; Alexis E. Solà, *Versions de Cavafis*; i, com s'ha esmentat, Gérard de Nerval, traducció d'Alfred Sargatal. Potser ara toca aclarir que Esteve Ribella, traductor de Georg Trakl, i Marçal Olària, traductor de Mallarmé, eren dos pseudònims de Ramon Pinyol. La traducció de Trakl no va existir mai, però la de Hölderlin i la de Mallarmé dormen el son dels justos en algun arxivador ple de pols.

En realitat, en aquell moment convuls, com sempre, en van caure Cavafis i Iannis Ritsos, i hi va entrar Joan Brossa, *Les ungles del guant. Ronda de Rimbaud*, l'homenatge brossià al centenari de la Commune Française.

I també els *Himnes homèrics* traduïts per Manuel Balasch, passats pel sedàs de Maria-Mercè Marçal i d'un servidor, amb l'ajut inestimable de Carles Miralles.

D'aquest envit em queden al calaix de casa una *Odissea*, una *Eneida* i una *Ilíada* revisada. No em cal ressuscitar.

### Postdata

No em cal ressuscitar, però he de confessar que aquestes VII Jornades sobre Traducció i Literatura «Els Llibres del Mall (1973-1988). Un catàleg de poesia amb mires europees», organitzades per la Càtedra Jordi Arbonès (traductor amb qui el Mall va col·laborar) i el Grup d'Estudi de la Traducció Catalana Contemporània (GETCC) de la Facultat de Traducció i d'Interpretació de la Universitat Autònoma de Barcelona, celebrades el 19 i el 20 d'octubre de 2016, han estat un sotrac per a mi.

Des de les salutacions inicials de Jordi Jané-Lligé, membre de la comissió organitzadora, fins al primer déu-vos-guard del degà de la Facultat de Traducció i d'Interpretació, Albert Branchadell, que qualificava «Llibres del Mall» d'estructura d'Estat; de Maite Paramio, adjunta del vicerector de Relacions Internacionals; i de Pilar Sánchez-Gijón, directora del Departament de Traducció, Interpretació i Estudis d'Àsia Oriental.

No sé si em refaré mai de l'impacte que em va causar escoltar amb atenció «L'aportació del Mall al sistema literari i editorial», de Pere Ballart, que vaig conèixer just en aquell moment. Em va perforar l'armadura de cap, de pit, de braços i de cames, que em defensa des de fa gairebé vint-i-nou anys. Dominar tanta informació en tan poc espai deu ser cosa de gegants. I va disparar a més directament al cor fins a fer-me saltar les llàgrimes quan va esmentar Manuel Balasch i Recort i el seu regal de la *Divina Comèdia* traduïda per Josep M. de Sagarra.

Un trasbals semblant em va comportar «Una política de traduccions», de Joaquim Sala-Sanahuja, que va remoure les brases de la memòria amb coneixement i causa. Les seves consideracions finals m'han corsecat sempre d'una manera constant des d'aleshores.

«Les traduccions de l'anglès», per Jordi Mas López; «Les traduccions del francès», per Maria Dasca, a través de videoconferència des de Boston; i «Les traduccions del rus», per Ivan Garcia, van ser també «cops de mall» perfectes a la meua abonyegada armadura.

Finalment, els textos van saltar del paper a l'orella en el recital poètic a càrrec d'Anna Maluquer, una veu melodiosa que ens recorda la resposta de Mallarmé a Debussy, que li preguntava sobre la seva música per a «L'après-midi d'un faune»: «Jo em pensava que ja en tenia.»

El meu agraïment, doncs, a tots els membres del GETCC: Mercè Altimir, Montserrat Bacardí (que va tenir un petit accident aquell dia), Carles Biosca, Josefina Caball, Carles Castellanos, Jordi Cornellà-Detrell, Lara Estany Freire, Ramon Farrés, Judit Fontcuberta, Montserrat Franquesa, Teresa Iribarren, Jordi Mas López, Francesc Parcerisas, Joaquim Sala-Sanahuja, Pep Sanz Datzira, Mireia Sopena i Dolors Udina, que són sobretot del Departament de Traducció i d'Interpretació, si bé el grup incorpora investigadors d'altres universitats. A tots ells, moltes gràcies.

### **Els «Llibres del Mall»**

Miquel DescLOT

Pocs dies després de començar la carrera de Filologia Catalana a la Facultat de Lletres de la vella Universitat de Barcelona, la tardor de l'any 1969, jo seia en una de les aules de la planta baixa del claustre, esperant l'arribada del professor de llatí, un professor tan oblidable que no en recordo el nom ni menys la cara. I, mentrestant, aprofitava aquell famós quart d'hora acadèmic per llegir. En aquella ocasió llegia un dels volums de l'edició d'«Els Nostres Clàssics» de *Blanquerna*, de Ramon Llull, que em tenia ben absorbit. Tot d'una se'm va acostar un company de galtes rodones, intrigat segurament perquè havia reconegut el format dels llibres de la Barcino, i em va preguntar: «Què llegeixes?». Era Ramon Pinyol i Balasch. Així, com en una novel·la, va començar una relació entre estudiants lletraferits que havia de portar a terme durant els anys de la carrera i més enllà. Al cap d'un parell de cursos, quan ja érem una colla d'enderiats ben diversos i començàvem a tenir una mica d'història, Pinyol, que duia la tinta a les venes, va llançar-nos la proposta d'engegar una col·lecció de poesia. I tots ens hi vam engrescar, naturalment. Els altres no teníem experiència editorial, però confiàvem en la d'ell. La col·lecció havia de servir per editar els nostres poemes, però també per reivindicar autors oblidats i, naturalment, per estimular les traduccions poètiques (recordo, per exemple, que llavors Pinyol ja em burxava perquè traduís una antologia dels trobadors —que ha quedat pendent). Un cop ben engrescats, vam començar a proposar títols i autors. Jo em vaig encarregar de demanar un llibre a Agustí Bartra, amb qui m'havia lligat d'amistat ja el 1971, i amb Jaume Medina en vam demanar un altre a Miquel Martí i Pol, amb qui també havíem començat a tractar. No oblidem que en aquell moment tant Bartra com Martí i Pol eren ben lluny de ser reconeguts: eren uns oblidats, per no dir uns arraconats, uns

perfectes *outsiders* en el panorama literari de l'època. Formaven part, doncs, dels nostres reivindicats, independentment de les seves estètiques, tan diferents i fins i tot divergents. Però, malauradament, allò va durar poc. Quan Pinyol va aconseguir finançament de la mà del pintor Antoni Tàpies, de l'entorn de Tàpies ens va arribar, amb un característic alè dirigista, la injunció de destinar aquells diners exclusivament a l'edició de poetes joves. Bartra i Martí i Pol, que ja teníem emparaulats, quedaven, així, exclosos del projecte, la qual cosa va provocar que, per una comprensible vergonya aliena, els responsables d'haver compromès aquells llibres ens escindíssim de la colla per mirar de donar-los sortida d'una manera o altra, tot i la nostra nul·la experiència editorial. Una bona llàstima, tot plegat, francament. Un exemple més de la mania tan catalana d'aixecar una capelleta al cim de cada pujol, en comptes d'aixecar una catedral al pla. Curiosament, però, un dels primers títols de «Llibres del Mall» va ser un llibre de Joan Brossa, unes traduccions perfectament oblidables —i justament oblidades— d'Arthur Rimbaud. Brossa no era precisament jove, però era amic de Tàpies. Molt de casa nostra, com deia.

El cas és que ben aviat Pinyol es va poder alliberar d'aquella imposició restrictiva i va recuperar, per exemple, la figura de Martí i Pol, i finalment fins i tot la d'algun dels qui ens havíem sentit obligats a escindir-nos. Per a aquell viatge, ens hauríem pogut estalviar un episodi tan galdós, oi?

El fet és que la col·lecció de poesia va tirar endavant, amb la col·laboració de joves ben diversos, i de no tan joves també prou diversos. S'hi va publicar molt, ara podríem dir que fins i tot massa; però aquesta és una percepció modelada per la roda dels anys. Llavors que no hi havia res de semblant a Internet, es va donar palestra així a múltiples propostes que es mereixien una oportunitat. La col·lecció no tenia, en efecte, una línia editorial excloent com les dels editors comercials consolidats. La línia editorial era justament la d'obrir camins que després podien prosperar o no. Una línia editorial, doncs, que admetia d'entrada el possible error.

Com ja he dit, les traduccions poètiques figuraven en el projecte des del principi. I encara que una de les primeres que va veure la llum fos l'esmentada de Brossa, que certament no passarà a la història com un dels seus llibres més memorables, aviat se n'hi van publicar de tan interessants i necessàries com el Blake de Segimon Serrallonga o el de Toni Turull, el Keats de Marià Villangómez, el Nerval d'Alfred Sargatal i els *Himnes homèrics* de Manuel Balasch, o se n'hi van recuperar de tan esplèndides com el Coleridge de Marià Manent i el Poe de Xavier Benguerel. Jo mateix vaig tenir temps, abans de la fallida final, de contribuir-hi amb un volum de William Wordsworth i un altre del poeta eslovè Srečko Kosovel (en col·laboració amb Anton Carrera i Josep Palau i Fabre), aquest darrer llibre dins la meritòria col·lecció «Poesia del Segle xx».

«Llibres del Mall», en suma, va ser una molt bona idea. Millorable, sens dubte, com totes, però bona. Llàstima que acabés tristament desballestada al pedregar.

Avui, en temps de crisi i d'Internet, podria semblar impossible una experiència com aquella, però el fet és que les noves generacions han reaccionat de manera semblant a les barreres amb què han topat, i han sabut trobar sortides

equivalents (penso, per exemple, en el cas d'Alabatre). Cada generació es deu haver de crear una plataforma pròpia per afirmar-se contra els murs que d'una manera o altra l'exclouen.

### **Intento formular la meva experiència de «Llibres del Mall»**

Jordi Llavina

El primer llibre del Mall que vaig adquirir deu ser també, ben probablement, un dels primers llibres que vaig comprar amb diners propis i amb plena consciència, vull dir no condicionat per cap mestre o per cap amic més gran. Es tracta de *Crònica de demà*, de Miquel Martí i Pol. L'he fullejat, aquests dies, com he fullejat les dues dotzenes llargues de títols que tinc d'aquesta editorial, títols de les seves dues llegendàries col·leccions de poesia: tant els de la primera època (amb il·lustració de Tàpies a la sobrecoberta, damunt un fons indefectiblement de color de xocolata o cartró), com, sobretot, els de la segona (amb les característiques il·lustracions de Joan-Pere Viladecans a la coberta, en un fons més variat, pel que fa al color). En obrir aquest llibre que dic del poeta de Roda de Ter, hi he tornat a llegir (i feia anys que no ho feia), sota el meu nom i cognoms, la data de la compra, escrita —com el nom— amb una cal·ligrafia infantil, molt arrodonida: 3-VIII-1982. Llavors tenia catorze anys i cinc mesos, i sé que vaig trobar el llibre en una coneguda llibreria de Reus, la Gaudí, de l'amic Isidre Fonts. No puc afirmar amb certesa que aquell fos el meu primer llibre, però és força plausible que sigui així. Un llibre del Mall.

Per a mi, Llibres (o Edicions) del Mall té molt a veure amb dues experiències quasi transcendents: d'una banda, la del descobriment del gènere de la poesia; de l'altra, la de la construcció de la biblioteca pròpia. Aquests dies en sóc especialment conscient, d'això darrer, o hi sóc més sensible, perquè la meua filla de dinou anys, estudiant de segon curs de filosofia, justament comença a construir la seva. Alguns dels llibres que ara compra, alguns dels que jo li regalo, d'aquí a vint anys probablement ja no figuraran a les lleixes de casa seva. Però molts altres, sí. I aquests últims són llibres que constitueixen autèntics fonaments. A casa hi conservo moltes d'aquelles obres del Mall. Per sentimentalisme? Sens dubte, també. Tots aqueixos títols —molts d'ells, representants d'escoles poètiques que jo no abraçaria mai— preserven, per a mi, la il·lusió d'una descoberta. I estan units inextricablement a la meua vocació literària, sobretot poètica. Amb la distància amb què, actualment, un home de gairebé cinquanta anys es mira aquelles coses de fa més de tres dècades, continuo pensant que els llibres de les col·leccions de poesia del Mall van representar, per a mi, una porta d'entrada a la meravella del gènere líric.

I d'aquella experiència diguem-ne *fundacional* en deriva, també, el meu amor pels llibres com a objecte físic. Això és, la meua flaca per les obres literàries ja no tan sols pel que fa al contingut, sinó al continent. Uns vuit o nou anys més tard d'haver començat a comprar llibres, en general, i llibres del Mall, en particular, vaig entrar a treballar a l'editorial Columna. Juntament amb el poeta i amic Àlex

Susanna —que va publicar dos títols al Mall, val a dir-ho—, m'ocupava de les dues col·leccions de poesia. Una de les dues, l'anomenada «Àuria», era, com el nom ja fa entendre, d'allò més distingida. El tipògraf i professor Josep Maria Pujol, un home brillantíssim, era qui s'encarregava literalment de dissenyar cada un dels llibres de la sèrie: la portada, la caixa del text, si caplletres, si calderons, si filets... No va ser llavors, però, que vaig conèixer la bellesa física d'un llibre, sinó que, en aquells dies de la primeria dels noranta, més aviat la vaig *reconèixer*, perquè una de les primeres notícies que havia rebut en aquest sentit venia del catàleg del Mall i de la fervorosa amistat que hi havia entaulat de seguida. Eren temps, per descomptat, en què el plom, la tipografia, encara era a l'ordre del dia. Aquells dies de tintes negres perdurables i de llibres amb autèntica ambició artística.

Però els del Mall, per a qui signa, havien estat els primers. El precedent. Per tot això, aquesta editorial me l'estimo tant.